JRGBS ISSN: 2465-4094
วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์
Journal of Rangsit Graduate Studies in Business and Social Sciences

การลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี

The Buddhist way solution for reduction of domestic violence

แพรตะวัน วชิราคม[1] และ ฉัตรวรัญช์ องคสิงห[2]

10.14456/jrgbsrangsit.2018.2

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ คือ (1) เพื่อหาแนวทางการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี (2) เพื่อศึกษานวัตกรรมการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี โดยใช้รูปแบบการวิจัยในเชิงคุณภาพ การวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่เคยปฏิบัติสมาธิ และพระสงฆ์

ผลการวิจัย พบว่า วิธีการทำสมาธิในรูปแบบต่าง ๆ จะทำให้ผู้ที่ได้รับความทุกข์ สามารถพัฒนาความรู้สึกอันเป็นปฏิปักษ์ และ เปลี่ยนแปลงความโกรธให้กลายมาเป็นพลังทางด้านบวก ทำให้บุคคลนั้นสามารถคลี่คลายปัญหาของตนไปสู่ความสงบสุข และลดทอนความร้อนลุ่มในใจของตนได้ ดังนั้น ความทุกข์ และความโกรธก็จะลดลงภายหลังจากการปฏิบัติ และบางคนที่มีความรู้สึกท้อแท้ และไม่ต้องการมีชีวิตอยู่ ก็กลับมีทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ เกิดความรู้สึกที่มีพลัง มีความเข้มแข็ง และพร้อมที่จะต่อสู้กับชีวิตอยู่ต่อไปได้ และบางคนซึ่งมีลักษณะอาการอ่อนแอทางจิต ก็กลับมีความรู้สึกแข็งแกร่ง พร้อมที่จะก้าวเดินต่อไปได้อย่างมั่นคง และยังสามารถระงับการตอบโต้คืนกลับสู่คู่กรณีได้อีกด้วย สำหรับนวัตกรรมการลดทอนปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยนั้น ผู้วิจัยได้พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้นำพุทธวิถีบางประการ อันได้แก่ หลักการให้อภัย , หลักการระลึกถึงความตาย และหลักการของมงคลสูตร 38 ประการ และเรื่องของโยนิโสมนสิการ หรือ การคิดพิจารณาตามหลักความเป็นจริงของโลกเข้ามาร่วมในการพิจารณาธรรมด้วย จึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้วิธีการลดทอนความรุนแรงในครอบครัว และนวัตกรรมที่ค้นพบนี้ จะสามารถช่วยให้มนุษย์ได้รับความสำเร็จจากการปฏิบัติสมาธิได้อย่างยั่งยืน และสามารถลดทอนปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผลของการปฏิบัติจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อคนในครอบครัว และยังส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมของเราได้ในที่สุด

สำหรับนวัตกรรมการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยนั้น ผู้วิจัยได้พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้นำพุทธวิถีบางประการ อันได้แก่ อัปปมัญญา หรือหลักการให้อภัย, มรณานุสติ หรือหลักการระลึกถึงความตาย และหลักการของมงคลสูตร 38 ประการ และเรื่องของโยนิโสมนสิการ หรือ การคิดพิจารณาตามหลักความเป็นจริงของโลกเข้ามาร่วมในการพิจารณาธรรมด้วย จึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้วิธีการลดทอนความรุนแรงในครอบครัว และนวัตกรรมที่ค้นพบนี้ จะสามารถช่วยส่งเสริมให้มนุษย์ได้รับความสำเร็จจากการปฏิบัติสมาธิได้อย่างยั่งยืน และสามารถลดทอนปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผลของการปฏิบัติจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อคนในครอบครัว และยังส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมของเราได้ในที่สุด

คำสำคัญ: ความรุนแรงในครอบครัว, พุทธวิถี

[1] นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง มหาวิทยาลัยรังสิต

[2] อาจารย์ประจำ สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

Abstract

The purposes of the study were (1) to investigate the possibilities to minimize the problems of domestic violence in a Buddhist way, and (2) to develop problem-solving innovations to reduce the violence. Based on the qualitative approach, this study mainly dealt with review of existing literature and in-depth interviews of key informants: monks and practitioners of meditation.

The findings indicated that various ways of Buddhist meditation could develop entirely adversary feeling of a person and turn it into positive energy. This could unwind personal problems and pave ways to happiness in life. Finally, it also healed mental anguish, brought about relief, took away physical and emotional pain and anger of victims. Some people who had suffered the feelings gradually changed their attitude.

They had strong and powerful feelings to go on with their life. All informants said that after their practiced meditation, they felt relieved from suffering and mental illness. It could also restrain the feeling of revenge toward their opponents. In case of solving innovation for domestic violence in Thai society, it showed that the informants applied some Buddhist concepts: absolution, the factual principles of contemplation of death, the 38-item principles for life blessing and the consideration on fact in Yonisomanasikara method attributed to precept consideration.

The conclusion is to study the method to solve the problems of domestic violence using Buddhist solutions. This is based on problem-solving innovation which can effectively heal emotional problems of family members in a long term .This can bring peace, happiness to a person and society. The description is to take theory into practice: regularity of moral conduct, mental discipline and wisdom application for the enduring benefit of oneself, family members and others in the society.

Keywords: Domestic Violence, The Buddhist Way

1. บทนำ

ความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมมนุษย์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้กับคนในทุกชนชั้นของสังคม และได้ถูกจัดเป็นปัญหาที่สำคัญชนิดหนึ่งทางด้านสาธารณสุข (Richards, 1995, p. 20; Smith and Martin, 1995, p. 21) และยังเป็นปัญหาสาธารณะระดับชาติโดยมีการขับเคลื่อนในการจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นพร้อมกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบที่ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ความรุนแรงในครอบครัว เป็นความรุนแรงที่เกิดจากการทำร้ายกันระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวให้ได้รับบาดเจ็บทางด้านร่างกาย หรือจิตใจ ระดับความรุนแรงจึงมีความแตกต่างกันไปเป็นลำดับขั้นนับตั้งแต่ความรุนแรงในรูปแบบของการทะเลาะโต้เถียงกัน การทำร้ายด้วยอวัยวะ หรืออาวุธ รวมไปถึงการทำลายล้างชีวิต

อย่างไรก็ตาม ทุกวันนี้สถิติของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในประเทศก็ยังคงเกิดขึ้น และ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนกลายมาเป็นภัยเงียบของสังคมที่ละเอียดอ่อน โดยมีรายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัวสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวรายงานว่า มีสถิติเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงและเข้ารับบริการของศูนย์พึ่งได้หรือ One stop Crisis Center หรือ OSCC ระหว่าง ปี พ.ศ. 2550-2556 โดยระบุว่าในปี พ.ศ. 2550 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง 19,067 คน เฉลี่ยวันละ 52 ราย ในปี พ.ศ. 2551 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง 26,631 คน เฉลี่ยวันละ 73 ราย ในปี พ.ศ. 2552 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง 23,499 คน เฉลี่ยวันละ 64 ราย ในปี พ.ศ. 2553 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง 25,744 คน เฉลี่ยวันละ70 ราย ปี 2554 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง 22,565 คน เฉลี่ยวันละ 62 ราย ปี พ.ศ. 2555 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง 20,572 คน เฉลี่ยวันละ 56 ราย และในปี พ.ศ. 2556 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง 31,866 คน เฉลี่ยวันละ 87 ราย และพบว่า ผู้หญิงจะเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 89.14 และผู้ชายจะเป็นผู้กระทำความรุนแรงมากที่สุดกว่าร้อยละ 80 ในขณะที่หญิงเป็นผู้กระทำความรุนแรงเพียงร้อยละ 10 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2556, น. 42-43) ผู้ถูกกระทำความรุนแรงส่วนใหญ่จะมีสถานภาพทางสังคมภายในครอบครัวที่ด้อยกว่าผู้กระทำ และการที่ค่านิยมของสังคมมีการให้ความสำคัญและเชื่อมั่นต่อเพศชายว่าจะมีลักษณะของความเป็นหัวหน้า ทำให้ความรับผิดชอบ และอำนาจในการตัดสินใจมักตกอยู่ที่เพศชาย ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลให้สามีมีสิทธิในการใช้อำนาจได้เหนือกว่าภริยา ลักษณะที่เกิดขึ้นนี้เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่าสังคมเอื้ออำนวยให้เพศชายมีอำนาจเหนือกว่าเพศหญิง แม้ในปัจจุบันจะมีกฎเกณฑ์ที่ให้ความคุ้มครองต่อมนุษย์ทุกเพศวัย

แต่ทว่าในรากลึกของวัฒนธรรม จารีตประเพณี และทัศนคติที่สืบทอดบ่มเพาะกันมายาวนานนับศตวรรษ ก็ได้พบว่า เรายังไม่สามารถทำให้ความเคยชินเหล่านั้นอันตรธานหายไปจากเจตคติของผู้คนได้อย่างสนิทใจ แม้ในปัจจุบันเราจะมีกฎหมายที่มีความเข้มงวดมากขึ้น มีพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ มีหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมากที่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือทั้งในด้านการคุ้มครองและออกกฎเกณฑ์เพื่อจัดการกับผู้ที่กระทำผิด แต่ความรุนแรงในครอบครัวก็ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยสังเกตได้จากสถิติของการดำเนินคดีทางกฎหมายต่อผู้กระทำผิดที่สิ้นสุดลงในชั้นศาลกลับมีจำนวนเพียงน้อยนิดเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้กระทำผิดในขั้นเบื้องต้น โดยมีสถิติจากสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวรายงานว่าในปี พ.ศ. 2553 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงจากบุคคลในครอบครัวเป็นจำนวนถึง 695 คน แต่กลับมีจำนวนคดีที่เข้าสู่ในชั้นศาลเพียง 138 คดี

และในปี พ.ศ. 2554 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงจำนวน 967 คน แต่จำนวนคดีที่เข้าสู่ในชั้นศาลมีเพียง 193 คดี ในปี พ.ศ. 2555 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงจำนวน 811 คน แต่จำนวนคดีที่เข้าสู่ในชั้นศาลมีเพียง 149 คดี ในปี พ.ศ. 2556 มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงจำนวน 923 คน แต่จำนวนคดีที่เข้าสู่ในชั้นศาลมีเพียง 222 คดี (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2556, น. 43) จากสถิติที่เกิดขึ้นนั้นย่อมสะท้อนให้เห็นได้ว่า วิธีแก้ปัญหาความรุนแรงและลงโทษผู้กระทำผิดด้วยมาตรการทางกฎหมายอาจจะยังไม่ใช่วิธีที่สอดคล้องกับความเป็นครอบครัวของมนุษย์ และยังมีข้อจำกัดอยู่ โดยพิจารณาได้จากคดีความที่ถูกระงับทิ้งไป หรือมีการยอมความกันด้วยการไกล่เกลี่ยเป็นสัดส่วนที่มากกว่าการตัดสินใจให้ลงโทษทางกฎหมาย ทั้งนี้อาจมีเหตุผลเนื่องมาจากผู้ที่กระทำผิดคือบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน

ดังนั้นการลงโทษด้วยมาตรการกฎหมายอาจไม่ใช่สิ่งที่สามารถใช้แก้ปัญหากับบุคคลในกลุ่มนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะเห็นได้ว่า บางครั้ง การแก้ไขความรุนแรงในครอบครัวด้วยมาตรการที่รุนแรงย่อมก่อให้เกิดผลกระทบ และตอบโต้กลับคืนด้วยความรุนแรงได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น การพยายามควบคุมอารมณ์เพื่อรักษาความเป็นปกติสุขให้เกิดขึ้น จึงเป็นวิธีการที่มีความจำเป็นอย่างสูงสุดสำหรับวิถีชีวิตที่ประกอบกันขึ้นเป็นสภาพของครอบครัว แต่ในสภาวะที่มนุษย์ต้องเผชิญกับความขัดแย้งท่ามกลางความกดดันที่ยังคงครอบงำอยู่เหนือกิเลสของมนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่บีบคั้นเหล่านั้น ย่อมต้องเกิดอารมณ์โกรธแค้นชิงชัง หรือ ผูกใจเจ็บต่อคู่กรณีเป็นธรรมดา ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจกลายเป็นการสิ้นสุดความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาและตัดสินใจตอบโต้กลับด้วยความรุนแรง ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ จะนำพาตนเองและครอบครัวให้เดินไปสู่ความหายนะได้ในที่สุด อย่างไรก็ตาม วิธีการระงับอารมณ์ของมนุษย์มีอยู่มากมายหลายวิธี ทั้งรูปแบบในระดับสากล และรูปแบบของเอเชีย พระพุทธศาสนา โดยองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำวิธีการระงับอารมณ์แห่งความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งเป็นกิเลสอย่างหนึ่งที่เข้ามาพัวพันอยู่ในชีวิตมนุษย์ ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการประนีประนอม (Compromise) ด้วยสันติวิธีตามแบบฉบับของชาวพุทธ โดยการทำสมาธิ อันเป็นกลอุบายอย่างหนึ่งในการดึงสติของมนุษย์ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 40 วิธีทางพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543, น. 858)

ในที่นี้ ผู้ศึกษาจะกล่าวถึง วิธีอานาปานสติภาวนาซึ่งเป็นวิธีที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในประเทศไทย โดยการกำหนดลมหายใจเข้าออกอย่างมีสติเพื่อการประคับประคองอารมณ์ที่มีความกดดันในขณะนั้นให้เกิดการผ่อนคลาย และพ้นจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิธีการระงับอารมณ์ของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาโดยการทำสมาธิตามแบบของวิธีอานาปานสติภาวนา โดยผสมผสานกับวิธีการคิดแบบแยบคายที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จได้ในการปฏิบัติ คือ การคำนึงถึงเรื่องการแผ่เมตตา (อัปปมัญญา) การคิดพิจารณาในเรื่องของความตาย (มรณานุสติ) อันเป็นที่สุดของมนุษย์ และการปฏิบัติตามมงคล 38 ประการที่มีการแนะนำแนวทางให้บุคคลมีการประพฤติตนต่อคนรอบข้างในลักษณะที่ดีมีศีลธรรมพร้อมการปฏิบัติธรรมะ เพื่อมุ่งหวังที่จะให้มนุษย์ทำการสงบสติอารมณ์ หรือ ทำการหลอกล่ออารมณ์เพื่อให้ความโกรธจางหายไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาแนวทางการระงับอารมณ์ด้วยวิธีอานาปานสติภาวนา และวิธีการทำสมาธิแบบอื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนา เพื่อสามารถอธิบายได้ว่าวิธีการนี้จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อการลดทอนปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวของสังคมไทยได้หรือไม่ และยังมีการศึกษานวัตกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติสมาธิเกิดความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน ด้วยความหวังว่า ผลของการวิจัยในครั้งนี้ จะสามารถทำให้เกิดประโยชน์ และสร้างเสริมกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่มนุษยชาติ

ท่ามกลางบรรยากาศของครอบครัวที่จะยังคงสามารถดำเนินชีวิตของตนต่อไปได้อย่างมีความสุข เพื่อการสร้างสรรค์คุณค่าให้เกิดขึ้นได้ในสังคมไทย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อหาแนวทางการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี
2) เพื่อศึกษานวัตกรรมการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี

3. ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 ทฤษฎีความรุนแรง

ความรุนแรงแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) ความรุนแรงทางตรงซึ่งได้แก่ ความรุนแรงที่สามารถมองเห็นได้โดยชัดเจนว่าเป็นสิ่งที่รุนแรง เช่น การถูกทุบตี การถูกฆ่า และในบางสิ่งจะไม่สามารถเห็นได้โดยตรง เช่น การถูกขับไล่ การประณาม การกดดัน เป็นต้น (2) ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หมายถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างคนที่มีตำแหน่งที่แตกต่างกันในโครงสร้างเหล่านั้น และผู้ที่มีอำนาจมากกว่าจะทำการเอารัดเอาเปรียบผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า ในกระบวนการปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ความไม่เท่าเทียมในการแลกเปลี่ยนกระทบความอยู่รอด และความเป็นอยู่ของผู้ที่เสียเปรียบในโครงสร้าง ทำให้บุคคลเหล่านี้ต้องทนทุกข์ทรมาน และกระทบกับความอยู่ดีมีสุขของผู้ที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบในโครงสร้าง และปัญหาเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ถูกกำหนดมาด้วยความเป็นธรรมเสมอมา การที่โครงสร้างสังคมโดยรวมมีความเชื่อมั่นในระบบปิตาธิปไตย คือ ระบบความคิดที่เน้นอำนาจของผู้ชายเป็นใหญ่ โดยเชื่อมั่นว่าเพศชายต้องเป็นผู้มีพละกำลังและมีเหตุผลเหนือเพศหญิง โดยสังคมนั้นมีความคาดหวังว่าชายจะต้องเป็นผู้นำ และหญิงจะต้องเป็นผู้ตาม เมื่อฝ่ายหญิงเข้ามาอยู่ในครอบครัวก็จะกลายเป็นผู้ตามและเป็นผู้ให้บริการตอบสนองความต้องการของผู้ชายและสมาชิกคนอื่นภายในครอบครัว ดังนั้นความไม่เป็นธรรมจึงเริ่มต้นเกิดขึ้นนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการได้รับมาตรฐานที่แตกต่างกันของมนุษย์ ซึ่งให้ความสำคัญแก่บทบาทของชายและหญิงที่ขาดความเสมอภาค (โยฮัน กัลป์ตุง อ้างถึงใน เพ็ญจันทร์ เชอร์เรอร์ และคณะ, 2554, น. 13-14) (3) ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม คือ ระบบความเชื่อความหมายของสังคม มีคำอธิบายที่ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบ รวมทั้งการทำร้ายร่างกายและจิตใจระหว่างคนในสังคม จนกลายเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ หรือต้องยอมรับวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นกรอบความหมายที่คนใช้ในการทำความเข้าใจตนเอง และชีวิตทางสังคม มีแง่มุมที่ให้ความชอบธรรมกับความรุนแรงหลายรูปแบบ ทำให้ปรากฏการณ์ที่เป็นความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างกลายเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ หรือเป็นเรื่องถูกต้องหลายสิ่งหลายอย่างที่ทำให้เกิดความทุกข์ยากทางกาย และทางใจให้กับคนในสังคม จึงไม่ถูกจัดหรือมองเห็นเป็นความรุนแรง (Horn, 2000 อ้างถึงใน เพ็ญจันทร์ เชอร์เรอร์และคณะ, 2554, น. 23) และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมจะเป็นความรุนแรงที่มีรากลึกฝังแน่นอยู่ในฐานคติของสถาบันหลักต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น ศาสนา อุดมการณ์ครอบครัว การศึกษาจารีตประเพณีและระบบความเชื่อต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้หญิงยอมรับสถานะที่ด้อยกว่า โดยไม่มีการตั้งคำถาม และทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ยอมรับความรุนแรงที่มีต่อตนเองไปโดยดุษฎี อย่างไรก็ตาม การที่ค่านิยมของสังคมมีการให้ความสำคัญและเชื่อมั่นต่อเพศชายว่าจะมีลักษณะของความเป็นหัวหน้า ทำให้ความรับผิดชอบ และอำนาจในการตัดสินใจมักตกอยู่ที่เพศชาย ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลให้สามีมีสิทธิในการใช้อำนาจได้เหนือกว่าภริยา ลักษณะที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า สังคมให้อำนาจเพศ

ชายมีอำนาจเหนือกว่าเพศหญิง แม้ในปัจจุบันเราจะมีกฎหมายที่มีความเข้มงวดมากขึ้น มีพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ มีหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมากที่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือทั้งในด้านการคุ้มครองและออกกฎเกณฑ์เพื่อจัดการกับผู้ที่กระทำการรุนแรงทั้งหลาย แต่ความรุนแรงในครอบครัวก็ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยสังเกตได้จากสถิติของการดำเนินคดีทางกฎหมายต่อผู้กระทำผิดที่สิ้นสุดลงในชั้นศาลกลับมีจำนวนน้อยมาก เนื่องจากจากคดีความที่ถูกระงับทิ้งไป หรือมีการยอมความกันด้วยการไกล่เกลี่ย เป็นสัดส่วนมากกว่าการตัดสินใจให้ลงโทษทางกฎหมาย สิ่งที่เกิดขึ้นได้สะท้อนให้เห็นว่า วิธีลงโทษผู้กระทำผิดด้วยมาตรการทางกฎหมายอาจจะยังไม่ใช่วิธีที่สอดคล้องกับความเป็นครอบครัวของมนุษย์เท่าใดนัก ทั้งนี้อาจมีเหตุผลเนื่องจากผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ดังนั้นการลงโทษด้วยมาตรการทางด้านกฎหมายอาจไม่ใช่สิ่งที่คนเราสามารถใช้แก้ปัญหากับบุคคลที่อยู่กินภายในครอบครัวเดียวกันได้ และผลลัพธ์อาจส่งผลกระทบต่อสภาพครอบครัวได้ในภายหลัง เช่น อนาคตของครอบครัว ความรู้สึกของบุตรหลานและสัมพันธภาพของคู่สามีภรรยา เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการแก้ไขความรุนแรงในครอบครัวด้วยมาตรการที่รุนแรงย่อมส่งผลกระทบและการตอบโต้กลับคืนด้วยความรุนแรงได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ผู้วิจัยได้นำแนวคิด และทฤษฎีความรุนแรงเข้ามาใช้ในการวิจัย เพื่อชี้ให้ผู้อ่านได้มองเห็นถึงรากเหง้าและที่มาของการเกิดปัญหา และต้องการชี้ให้เห็นว่า การช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวด้วยกฎหมาย อาจจะยังไม่ใช่วิธีที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความเป็นครอบครัวเท่าไรนัก ฉะนั้น เราจึงควรจะแสวงหาวิถีทางเลือกในรูปแบบอื่น เพื่อให้เกิดความสำเร็จต่อการลดทอนปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างนุ่มนวลและมีประสิทธิภาพ และสามารถเข้าถึงวิธีการปฏิบัติได้อย่างยั่งยืน

3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับพุทธวิถี

จากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวทางเกี่ยวกับพุทธวิถีในทางพระพุทธศาสนาเข้ามาศึกษาเพื่อใช้ในการลดทอนความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวของมนุษย์ ซึ่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไปถึง การศึกษาในเรื่องของไตรสิกขา ซึ่งประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ และ ปัญญา ซึ่งศีลนั้นจะเป็นการมุ่งหวังให้มนุษย์ได้พยายามรักษากายและวาจาของตนเองให้มีคุณภาพที่ดี ส่วนในเรื่องของสมาธินั้น มีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์เกิดการสำรวมในจิตของตน เพื่อมิให้อารมณ์หรือกิเลสเข้ามาครอบงำในขณะที่ประสบปัญหา สำหรับคำว่าปัญญานั้น มีความมุ่งหวัง เพื่อให้มนุษย์เกิดความเข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้อง อันเป็นความรู้ ความเข้าใจอันดีและแจ้งชัด เพื่อการปลูกฝังทัศนคติให้ถูกต้องต่อการดำรงชีวิต โดยศีลจะเป็นบาทของสมาธิ ส่วนสมาธิจะเป็นบาทฐานของปัญญา ดังนั้น จึงมีศีลเพื่อสมาธิ มีสมาธิเพื่อปัญญา และมีปัญญาเพื่อสู่หนทางแห่งการดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง (ประภัสสร กิสุวรรณวงศ์, 2554, น. 68) และเมื่อกล่าวไปถึง การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกของเราแล้ว ปัญหาเหล่านั้นย่อมมีอยู่รายล้อมรอบตัวของคนเรา มนุษย์สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ด้วย หลักของอริยสัจ 4 กล่าวคือ เมื่อพบว่าตนเองเกิดทุกข์ขึ้นแล้ว ต้องหาสาเหตุของทุกข์ เมื่อรู้สาเหตุของทุกข์แล้ว ย่อมต้องการดับทุกข์ และวิธีการดับทุกข์นั้น พระพุทธเจ้าแนะนำให้ใช้วิธีการปฏิบัติสมาธิ เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเกิดสติ และสติจะช่วยให้เราพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นได้พร้อมแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้อย่างตรงจุด และในขบวนขั้นตอนของการพิจารณาปัญหานั้น เราจะขาดโยนิโสมนสิการไปเสียไม่ได้

เพราะการคิดให้ถูกต้องตามหลักความเป็นจริงของโลก นั้น จะเป็นเรื่องของปัจจัยภายใน เพื่อส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้ปัญญาในการพิจารณาตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างกระจ่างชัด (ประภัสสร กิม

สุวรรณวงศ์, 2554, น.183) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า สติจะเกิดร่วมกับปัญญา และเมื่อมีปัญญาแล้ว ย่อมทำให้เกิดกำลัง ในขณะเดียวกัน เมื่อขาดปัญญา สติย่อมจะอ่อนกำลังลง (พระมหาสมิตไธร พลคำแก้ว, 2551, น. 83) อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงเรื่องของการทำสมาธิแล้ว วิธีอานาปานสติภาวนา คือ หนึ่งในบรรดากรรมฐาน 40 อย่างทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่นิยมในประเทศไทย เป็นวิธีการเจริญสมาธิที่ปฏิบัติได้สะดวก และง่ายดาย เพราะสามารถใช้ลมหายใจ ซึ่งเกี่ยวเนื่องอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคนมาใช้ เราจะใช้มันได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ในทันทีที่ต้องการ และเมื่อเริ่มลงมือปฏิบัติ ก็จะได้รับประโยชน์ไปทันทีนับตั้งแต่เริ่มต้นเรื่อยไป โดยไม่ต้องรอจนเกิดสมาธิที่เป็นขั้นตอนชัดเจน กล่าวคือ กายใจผ่อนคลายได้พัก จิตสงบ สบายลึกซึ้งลงไปเรื่อย ๆ ทำให้อกุศลกรรมระงับ และส่งเสริมให้กุศลธรรมเกิดขึ้น

การบำเพ็ญอานาปานสติทำให้กายใจสุขสงบจนลมหายใจเกิดความละเอียดประณีตลงไปเรื่อย ๆ จนถึงขั้นที่แทบจับไม่ได้เลยว่า มีลมหายใจ ในเวลานั้นร่างกายยังคงดำรงอยู่ได้ด้วยดี โดยใช้พลังงานน้อยที่สุด เกิดภาวะเตรียมความสดชื่นไว้ให้แก่การทำกิจในเวลาถัดไปอีกด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543, น. 858) และสภาวะดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ให้แก่มวลมนุษย์ในหลายด้าน อันได้แก่ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นทางกาย วาจา ใจ สุขภาพร่างกายก็จะมีความแข็งแรงสมบูรณ์ มีความสุขมากยิ่งขึ้น ชีวิตจะปราศจากโรคภัยเบียดเบียน มีการแสดงออกทางกาย และวาจาที่ดี มีศีลธรรม ปราศจากกิเลส สุขภาพจิตดี จิตใจมีคุณภาพ ไม่เคร่งเครียด จิตใจละเอียดอ่อน สงบเยือกเย็น ร่าเริงผ่องใส ความทรงจำดี ทำงานได้ไม่ผิดพลาด เป็นผู้มีสติ มีเชาวน์อารมณ์สูง รู้จักการยับยั้งชั่งใจตนเอง ผูกมิตรกับผู้คนง่าย เป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อม และสามารถแก้ไขความขัดแย้งได้ดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, 2548, น. 70) และเทคนิควิธีการที่จะทำให้เกิดสมาธิให้แน่วแน่ อยู่นิ่งกับอารมณ์ได้ ไม่หวั่นไหว จนเกิดญาณแห่งสมาธิได้นั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความเข้าใจในหลักธรรมเบื้องต้นเสียก่อน โดยการนำหลักธรรมใดหลักธรรมหนึ่งมาพิจารณา และ มองสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นด้วยปัญญา เนื่องจากปัญญาที่ใช้ในการพิจารณาเมื่อเกิดสมาธิขึ้นแล้ว จะมีความละเอียดอ่อนยิ่งกว่าความคิดที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปมาก และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่มากมายหลายวิธี องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สอนให้มนุษย์รู้จักการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ด้วยหลักแห่งอริยสัจ 4 และนอกเหนือจากความต้องการที่จะทำให้มนุษย์สามารถหลุดพ้นออกจากความทุกข์แล้ว พระองค์ยังสอนให้มนุษย์ต้องมีความรักในตนเอง และดำรงชีวิตอยู่ด้วยทางสายกลาง โดยไม่เลือกใช้วิธีการทำลายตนเอง หรือการทำร้ายชีวิตของผู้อื่น เพื่อเป็นการแก้แค้น เพราะชีวิตที่เราได้มานั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่า แม้พระองค์เอง ก็ยังทรงไม่เลือกวิธีในการทรมานตนเอง เพียงเพื่อต้องการค้นหาวิธีในการดับทุกข์ อย่างไรก็ตาม การสอนให้มนุษย์ดับกิเลส และปล่อยวางลงให้ได้ ในสภาพที่บุคคลนั้นยังคงมีความคลั่งแค้นที่เกิดขึ้นจากความโกรธ และความเกลียด ก็มิใช่สิ่งที่ทุกคนจะกระทำกันได้โดยง่าย

องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงแนะนำกลอุบายชนิดหนึ่งที่ทำให้จิตเกิดความสงบและสร้างสติให้เกิดขึ้นเพื่อต่อต้านกับกิเลสในใจตน ซึ่งเป็นการกำหนดลมหายใจเข้าออกอย่างมีสติที่เรียกว่า “อานาปานสติภาวนา” ซึ่งเป็นวิธีการฝึกจิตเพื่อให้เกิดความรู้สึกตัวในขณะเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ตึงเครียด โดยต้องมีความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งไตรลักษณ์เป็นพื้นฐาน และใช้วิธีการพิจารณามรณานุสติจะทำให้มนุษย์เกิดความเข้าใจในสัจธรรมของโลกได้ว่า ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ย่อมไม่มีความเที่ยงแท้แน่นอน เพราะในไม่ช้า ทุกคนก็ต้องสูญเสียทุกสิ่งไป ไม่มีใครที่สามารถยึดครองทุกสิ่งได้อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ ตัวบุคคล ความสุข หรือแม้กระทั่งชีวิตของตนเอง ทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจในความเป็นไปของโลก เกิดการปล่อยวาง ไม่ตั้งความหวังไว้กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากจนเกินไป ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหา หรือมีความขัดเคืองใจที่เข้ามารุมเร้า หรือกระทบต่อความรู้สึกของตน กิเลสที่เกิดขึ้นในใจก็จะดับสิ้นลงไป

ได้ โดยไม่ทำให้เจ้าตัวเกิดความเดือดร้อนใจขึ้นมาได้เลย การพิจารณามรณานุสติจะช่วยทำให้มนุษย์ เกิดความเชื่อมั่นในกฎแห่งไตรลักษณ์ได้มากยิ่งขึ้น จะช่วยทำให้มนุษย์ปล่อยวางได้ในเรื่องเกี่ยวกับภวตัณหา หรือ ความทะยานอยากความต้องการสมปรารถนาในสิ่งที่รักและชอบ และในเรื่องของวิภวตัณหา หรือความไม่ต้องการทนอยู่กับสิ่งที่ไม่ปรารถนาหรือไม่ชมชอบ เมื่อเกิดความเข้าใจในกลไกของสิ่งที่เกิดขึ้น จะสามารถมองผ่านปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมองเห็นเป็นเรื่องธรรมดา เกิดความเข้าใจ และยอมรับในสุขทุกข์ที่จำเป็นต้องผ่านเข้ามาในชีวิตได้ พร้อมนำมงคลชีวิต 38 ประการมาเป็นเครื่องนำทางให้แก่การดำเนินชีวิตได้เป็นผลสำเร็จ โดยต้องเข้าใจว่ามงคลสูตรนี้ จะเป็นพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์ประพฤติดีประพฤติชอบ มีศีลธรรม ซึ่งเป็นหนทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และเป็นการสอนให้มนุษย์เกิดวินัยในการใช้ชีวิตที่ดีในโลกแห่งความเป็นจริง โดยผู้ปฏิบัติจะมีการมองไปสู่อนาคตร่วมกัน ทำให้คนที่เกิดปัญหาสามารถวางตัวได้ถูกต้อง และมองโลกในแง่บวก เนื่องจากปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นมาบนโลกใบนี้ อาจมีสาเหตุมาจากทั้งตัวเราและผู้อื่นเป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นได้ทั้งสิ้น เนื่องจากบางครั้งตัวเราก็อาจมีส่วนในความผิดพลาดเหล่านั้นได้ด้วยเช่นเดียวกัน การคิดเช่นนี้ เป็นการมองโลกในแง่ให้ความยุติธรรมกับทุกฝ่าย แล้วเริ่มต้นแก้ไขปัญหาด้วยการใช้เรื่องของ “อัปปมัญญา” เป็นการแผ่เมตตาและอโหสิกรรมให้กับความผิดพลาดทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากการใช้ชีวิตร่วมกันจะทำให้มนุษย์เปิดหัวใจได้กว้างขึ้น เพราะจะเป็นการมองในแง่ของการฟื้นฟูครอบครัวขึ้นมาใหม่ โดยตระหนักให้เข้าใจถึงความรู้สึกของผู้อื่นว่า มนุษย์อาจมีพฤติกรรมที่สร้างความขมขื่นให้ต่อผู้อื่นได้ ซึ่งแม้ตัวเราเองก็อาจเคยกระทำในสิ่งที่ผิดพลาดนั้นได้เช่นเดียวกัน การไม่ให้อภัย คือการที่มนุษย์ยังคงมองโลกในสภาพที่ไม่คลายความยึดมั่นในตัวตนออกจากสุขทุกข์ที่ต้องเผชิญได้อย่างแท้จริง และยังไม่ยอมรับในความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เนื่องจากยังมีความเข้าใจว่า ทุกสิ่งในโลกนี้ คือสิ่งที่เราสามารถเรียกร้องได้อย่างมากมาย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว แม้มนุษย์จะหลีกหนีจากความทุกข์อย่างหนึ่งได้ แต่ทุกคนก็จะต้องเผชิญกับความทุกข์ชนิดใหม่ ๆ อยู่ต่อไปอีกเรื่อย ๆ แม้บุคคลที่โชคดีที่สุด ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้ในโลก แต่ท้ายที่สุด มนุษย์เราก็จะต้องถูกคุกคามจากปัญหาที่เกี่ยวเนื่องไปด้วยความตาย ซึ่งถือเป็นจุดจบที่ไม่พึงปรารถนาของมนุษย์เราทุกคนเช่นกัน

4. การดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยแสดงข้อมูลในรูปของการบรรยาย พรรณนาความ การดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่เคยปฏิบัติสมาธิด้วยวิธีอานาปานสติภาวนา และวิธีอื่นๆ จำนวน 15 ราย และยังมีพระสงฆ์อีก 1 รูป มาให้คำแนะนำในวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจงนี้ จะเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกสมาธิโดยวิธีอานาปานสติภาวนา และวิธีอื่น ๆ ซึ่งเป็นผู้ที่เคยประสบปัญหาภายในครอบครัวมาก่อน พร้อมการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่มีความรู้ในการปฏิบัติสมาธิเป็นจำนวน 1 รูป โดยมีการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากสถานที่ปฏิบัติธรรม ดังนี้ คือ (1) เสถียรธรรมสถานกรุงเทพมหานคร (2) วัดวชิรธรรมสาธิต กรุงเทพมหานคร การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่จะตอบคำถามในเรื่องนี้ได้ จะต้องเป็นบุคคลที่ประสบกับปัญหาครอบครัวโดยตรง และคิดหาทางออกด้วยวิธีการทางด้านพุทธศาสนา ซึ่งมีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยโดยผู้ตอบคำถามในเชิงคุณภาพนั้นจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ คือ (1) เป็นชายและหญิงอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป (2) มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย (3) นับถือศาสนาพุทธ (4) เป็นผู้ที่เคยปฏิบัติสมาธิมาก่อน

ส่วนคุณสมบัติของพระสงฆ์มีคุณสมบัติ คือ (1) มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย (2) นับถือศาสนาพุทธ (3) เป็นพระสงฆ์ที่เคยปฏิบัติสมาธิมาก่อน และมีความรู้เกี่ยวกับพุทธวิถีอย่างสมบูรณ์ เมื่อรวบรวมข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้รับมาทำการพรรณนาวิเคราะห์ ตีความและอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงสังคมของสภาพที่เป็นอยู่ (phenomena) ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ และเป็นเอกสารทั้งของไทยและต่างประเทศ ตำรา เอกสารทางวิชาการ ข้อมูลจากอินเตอร์เน็ท รวมทั้งทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี และค้นหานวัตกรรมการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี

2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม เป็นจำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยกลุ่มที่ 1 จะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่เคยประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ประกอบไปด้วยเพศชายจำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 2 จะเป็นเพศหญิงจำนวน 10 คน ทั้งสองกลุ่มจะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่เคยประสบกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและเคยใช้วิธีการทางพุทธศาสนามาช่วยลดทอนความรุนแรงที่เกิดขึ้น เหตุผลในการจัดแบ่งผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็นสองกลุ่ม เนื่องจากผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะทราบความคิดเห็น และวิถีทางการลดทอนความรุนแรงของปัญหาในครอบครัวของทั้งสองเพศ เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกที่มีความละเอียด และซับซ้อนมากยิ่งขึ้น และยังมีการสอบถามความคิดเห็นจากพระสงฆ์เพิ่มเติมอีกจำนวน 1 รูป เพื่อขอคำแนะนำและขยายความในเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติสมาธิ โดยพระสงฆ์ที่สัมภาษณ์นั้นจะต้องมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิมาก่อน และมีความรู้ที่เกี่ยวกับพุทธวิถีอย่างสมบูรณ์แบบ ทั้งนี้เพื่อสามารถอธิบาย และยืนยันกลไกของนวัตกรรมเกี่ยวกับพุทธวิถีที่ได้ค้นพบจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการปฏิบัติสมาธิในทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่มากมายหลายวิธี แต่จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้ได้ระบุว่า มีการใช้วิธีอานาปานสติภาวนา มากที่สุดคือ จำนวน 13 คน และวิธีการพิจารณาอิริยาบถจำนวน 1 คน และใช้วิธีสวดมนต์ไหว้พระระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าอีกหนึ่งคน ดังนั้น ชนิดวิธีในการปฏิบัติสมาธิจึงถูกเลือกจากผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นสำคัญ ซึ่งบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักได้กล่าวว่า การปฏิบัติสมาธิด้วยวิธีอานาปานสติภาวนานั้น นับเป็นวิธีหนึ่งที่ได้รับความแพร่หลายอยู่ในประเทศไทย ดังนั้น จึงเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก และยังเป็นวิธีที่ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ใดในการฝึก แต่จะใช้ลมหายใจที่มีอยู่ติดกับตัวมนุษย์ทุกคนมาเป็นตัวช่วย ทำให้ปฏิบัติได้ง่าย และสะดวก และสามารถปฏิบัติได้ง่ายกว่าวิธีอื่น ๆ เช่น การเพ่งแสง, การเพ่งสี, การพิจารณาซากศพ เป็นต้น และตัวแทนของประชากรที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ มาจากสถานปฏิบัติธรรม และวัด ซึ่งเป็นสถานที่และห้องเรียนในการฝึกสอนการปฏิบัติธรรมทั้งสิ้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน และสามารถนำพุทธวิถีในรูปแบบต่าง ๆ มาใช้ในการแก้ไขหรือลดทอนปัญหาที่เกิดขึ้นของตน และผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้คัดเลือกออกมา สามารถเป็นตัวแทนของประชากรสังคมไทยชาวพุทธได้ เนื่องจากประชากรที่ได้รับการสัมภาษณ์เหล่านั้น คือบุคคลที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาโดยตรงและกำลังฝึกการปฏิบัติสมาธิอยู่ในขณะนั้นด้วย

3) นำข้อมูลทั้งหมด มาจัดระเบียบข้อมูล (data organizing) วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ประมวลผลเปรียบเทียบในเชิงลึกในแต่ละมิติ ทำการสังเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ นำไปสู่การสรุปผลการวิจัย โดยการตีความในเชิงพรรณนา

5. ผลของการวิจัย และการอภิปรายผล

1) ผู้วิจัยพบว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เกิดขึ้นจากความรุนแรงที่ประกอบไปด้วย ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ซึ่งความรุนแรงบางส่วนเกิดขึ้นจากโครงสร้างของสังคมที่มีความเชื่อมั่นในระบบปิตาธิปไตย คือ ระบบความคิดที่เน้นอำนาจของเพศชายเป็นใหญ่ โดยเชื่อมั่นว่าชายเป็นผู้มีพละกำลังและมีเหตุผลเหนือกว่า ดังนั้น ความไม่เป็นธรรมจึงเกิดขึ้นจากจุดเริ่มต้นของการได้รับมาตรฐานที่แตกต่างกันระหว่างเพศชายและเพศหญิงที่ขาดความเสมอภาคระหว่างกันและกัน ก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวขึ้น อย่างไรก็ตาม วิธีการจัดการกับความรุนแรง ยังสามารถแบ่งออกได้เป็นระบบใหญ่ ๆ 2 ระบบ กล่าวคือ วิธีที่ไม่ใช้หลักการทางกฎหมาย และวิธีที่ใช้หลักการทางกฎหมาย เพราะบางครั้งวิถีทางของกฎหมายก็อาจไม่สามารถจัดการกับปัญหาภายในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องด้วยความเป็นครอบครัวของมนุษย์ย่อมไม่ประสงค์ที่จะลงโทษต่อผู้กระทำผิดที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันด้วยความรุนแรง และบางครั้งการลงโทษจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรุนแรงเพิ่มขึ้นได้อีกในอนาคต และ ผลจากการวิจัยที่ผ่านมาได้ปรากฏว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ต่างมีความเห็นที่คล้ายคลึงกันว่า ยังมีข้อจำกัดสำหรับการใช้มาตรการรุนแรงทางกฎหมายสำหรับคนทำผิดที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน เนื่องจากความผูกพันที่เกิดขึ้น ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธี และประสานความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว จึงน่าจะเป็นวิธีการที่สร้างความประนีประนอมให้เกิดขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม คู่กรณีที่ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางความไม่พึงพอใจ บางครั้งอาจยังมีความรู้สึกโกรธ อาฆาตพยาบาท และมีความคิดที่จะแก้แค้นแฝงเร้นอยู่ในใจของบุคคลเหล่านั้น ดังนั้น จึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า แล้วเราจะมีวิธีจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไร หากบุคคลนั้นยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในครอบครัวกับคู่กรณีด้วยความขุ่นข้องใจ และยังต้องเผชิญอยู่กับความขัดแย้งท่ามกลางความกดดันที่ยังคงครอบงำอยู่เหนือกิเลสของมนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์บีบคั้นเหล่านั้น ย่อมต้องเกิดอารมณ์โกรธแค้น ชิงชัง หรือผูกใจเจ็บต่อคู่กรณีเป็นธรรมดา ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจกลายเป็นการสิ้นสุดความพยายามที่จะแก้ไขปัญหา และตัดสินใจตอบโต้กลับด้วยความรุนแรงซึ่งจะนำพาตนเองและครอบครัวไปสู่ความหายนะได้ในที่สุด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะเลือกใช้พุทธวิถีในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อบรรเทาความทุกข์ที่เกิดขึ้นอันประกอบไปด้วย การสวดมนต์ การฟังธรรม การอ่านหนังสือธรรมะ และการนั่งสมาธิ ซึ่งวิธีการนั่งสมาธิเป็นวิธีที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักปฏิบัติมากที่สุด

สำหรับชนิดของการทำสมาธินั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่จำนวน 13 คน จะเลือกใช้วิธีอานาปานสติภาวนา และอีก 1 คนจะใช้วิธีการใช้สติในการพิจารณาอิริยาบถ และผู้ให้ข้อมูลหลัก 1 คน จะเน้นไปในทางการพิจารณาหลักความเป็นจริงของโลก สวดมนต์ ไหว้พระ และประกอบการทำสมาธิด้วยวิธีอานาปานสติภาวนาบ้างเล็กน้อย ผลการวิจัยปรากฏว่า การปฏิบัติสมาธิทั้งสองแบบต่างก็สามารถดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกันได้ทั้งสิ้น ผู้วิจัยได้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถพัฒนาความรู้สึกอันเป็นปฏิปักษ์ และ เปลี่ยนแปลงความโกรธให้กลายมาเป็นพลังทางด้านบวก ทำให้คลี่คลายปัญหาของตนไปสู่ความสงบสุขได้ และ สามารถลดความร้อนลุ่มในใจ ทำให้เกิดความผ่อนคลายขึ้น อีกทั้งความทุกข์ และความโกรธแค้นของผู้ที่ได้รับความรุนแรงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจก็ลดลงภายหลังจากการปฏิบัติ และปรากฏว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักบางคนซึ่งมีความรู้สึกท้อแท้และไม่ต้องการมีชีวิตอยู่ กลับมีทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เกิดความรู้สึกที่มีพลัง มีความเข้มแข็ง และพร้อมที่จะต่อสู้กับชีวิตอยู่ต่อไปได้ บางคนซึ่งมีลักษณะอาการอ่อนแอทางจิต ก็กลับมีความรู้สึกแข็งแกร่ง และพร้อมที่จะก้าวเดินต่อไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง บางครอบครัวก็มีการประสานความสัมพันธ์กันใหม่ และเกิดการให้อภัยกัน มีเพียงผู้ให้ข้อมูลหลักอีกท่านหนึ่งที่ใช้

วิธีการสวดมนต์ และนำหลักความเป็นจริงของโลกมาคิดประกอบและกำหนดทาง เดินในชีวิตของตนเอง สามารถประคับประคองจิตใจได้บ้าง แต่บางครั้งก็ยังคงมีอาการของความเศร้าอยู่บ้าง แต่ก็ยังมีความรู้สึกดีที่ยังมีศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจอยู่ ทำให้สามารถประคับประคองตนอยู่ต่อไปได้ และผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคนต่างกล่าวว่า ภายหลังจากการฝึกปฏิบัติสมาธิจนเกิดความชำนาญแล้ว ผลที่ได้รับคือ สามารถบรรเทาความทุกข์ บรรเทาความเจ็บป่วยทางจิต และยังสามารถระงับการตอบโต้คืนกลับสู่คู่กรณีได้อีกด้วย และบางครอบครัวก็ยังสามารถฟื้นฟูครอบครัวของตนให้กลับคืนสู่สภาพที่น่าพอใจได้

จึงสรุปได้ว่า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว สามารถลดทอนลงได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักการของพุทธวิถี อันได้แก่ การปฏิบัติสมาธิ การฟังธรรม การอ่านหนังสือธรรมะ เป็นต้น และเมื่อบุคคลได้รับการฝึกฝนในหลักการทางพุทธ จิตก็จะเกิดความสงบ ความเครียดจะลดน้อยลง สามารถระงับสติอารมณ์ได้มากขึ้น ดังนั้น คู่สมรส หรือสมาชิกที่อยู่ร่วมกันภายในครอบครัวจะสามารถทำให้กายและใจของตนสงบเยือกเย็นไม่ระบายอารมณ์ออกไปโดยไม่จำเป็น หรือไม่ใช้คำพูดออกไปในทางที่ไม่เหมาะสม อันเป็นการโต้ตอบกลับคืนซึ่งเป็นรูปแบบของความรุนแรงชนิดหนึ่ง ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า การปรบมือข้างเดียวนั้น ย่อมไม่เกิดเสียงดัง เมื่อไม่ใช้คำพูดหรืออารมณ์ยั่วยุเข้าสู่กันและกัน ต่างฝ่ายต่างไม่โหมไฟเข้าใส่กัน สถานการณ์ก็จะเกิดความนุ่มนวลขึ้น สิ่งที่เป็นปัญหาก็จะลดน้อยถอยลงไปเอง ครอบครัวก็จะเกิดความสงบสุข ที่ร้ายก็จะกลายเป็นดี ที่รุนแรงก็จะกลายเป็นเบาบางลง

2) สำหรับข้อค้นพบใหม่ในเรื่องของนวัตกรรมการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยนั้น ผู้วิจัยยังได้พบว่า การนำพุทธวิถีบางประการเข้ามาทำการผสมผสาน และใช้ร่วมกับการปฏิบัติสมาธิ จะสามารถแก้ไขปัญหาทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นของคนที่อยู่ในครอบครัวได้อย่างยั่งยืน และมีประสิทธิภาพต่อการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาให้กับบุคคลได้ในระยะยาว โดยผลของการวิจัย ได้พบว่า การที่มนุษย์จะสามารถปฏิบัติสมาธิให้ได้ผล และมีคุณภาพเพียงพอแก่การแก้ปัญหาได้นั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายท่านได้ใช้หลักการของ “อัปปมัญญา” หรือการให้อภัย เข้ามาเป็นตัวช่วยในการพิจารณาธรรมด้วยเสมอ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลดปล่อยความรู้สึกอาฆาตพยาบาทที่ฝังอยู่ภายในใจ รวมทั้งยังเป็นการลดกิเลส และทำให้สามารถเปิดใจของมนุษย์ได้มากยิ่งขึ้น เพราะจะเป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของครอบครัวขึ้นมาใหม่ได้

ดังนั้น ความสำคัญของ “อัปปมัญญา” มีความหมายว่า การลดความพยาบาท การลดความเคืองแค้นต่อบุคคลอื่น จะทำให้อกุศลกรรมไม่สามารถเข้ามาแผ้วพานในจิตใจได้ เมื่อเวลาที่ปฏิบัติสมาธิ จิตใจก็จะเกิดความสงบได้ง่ายยิ่งขึ้น ดังนั้น การให้อภัยโดยการตระหนักและเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่นว่า มนุษย์ทุกคนอาจกระทำในสิ่งผิดพลาดได้เช่นเดียวกัน อันเป็นวิสัยของปุถุชน การไม่ให้อภัย คือการที่มนุษย์ยังมองโลกในสภาพที่ไม่คลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน และยังไม่ยอมรับใน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เนื่องจากยังเข้าใจว่า ทุกสิ่งในโลก คือสิ่งที่เราสามารถเรียกร้องได้อย่างมากมาย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว มนุษย์ไม่สามารถเรียกร้องทุก ๆ สิ่งในโลกได้ดังใจหวัง ผู้ให้ข้อมูลหลักได้กล่าวเป็นการสอดคล้องกันว่า คนบางคนที่ทำผิด บางครั้งเขาก็ไม่ได้อยากทำผิดต่อเราแบบนั้น แต่เหตุการณ์ไปบังคับไปจี้ให้เขาต้องทำอย่างนั้น ด้วยเหตุผลที่ว่า บางครั้งเขาขอดี ๆ แล้ว แต่เราก็ยังไม่ให้ หรือไม่ยอมช่วยเหลือ ทำให้เขาต้องพยายามหาวิธีของตัวเอง เพื่อความอยู่รอด การมองเหตุการณ์ ต้องมองอย่างมีเหตุและมีผล แล้วทุกอย่างก็จะจบลงในแบบที่ถูกต้อง สัจธรรมที่แท้จริงคือ ทุกอย่างในโลกของเราล้วนเป็นอนัตตา เราไม่สามารถจับต้องและยึดถือเอามาเป็นของตนได้อย่างแท้จริง ในที่สุดต้องสูญสิ้นจากเราไปได้ทั้งนั้น

สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักบางรายจะใช้วิธีการระลึกถึงความตาย มาประกอบในการพิจารณาธรรม วิธีการนี้ จะทำให้มนุษย์เกิดทัศนคติที่ถูกต้อง และยอมรับในความเป็นจริงของโลก ทำให้ตระหนักรู้ในความทุกข์ และความไม่แน่นอนของชีวิต และเป็นการเตือนให้เข้าใจว่า ความตายเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกคน ไม่ช้าก็เร็ว ธรรมะข้อนี้จะเตือนสติให้มนุษย์ใช้ชีวิต และมีปฏิสัมพันธ์อยู่กับเพื่อนร่วมโลกได้อย่างไม่ประมาท เกิดความกระตือรือร้นในการใช้ชีวิต ไม่ปล่อยให้วันเวลาผ่านพ้นไป โดยไม่ได้กระทำสิ่งใดให้ดีขึ้น การพิจารณามรณานุสติ ทำให้มนุษย์รู้จักการเตรียมตัวตาย และพร้อมเตรียมที่จะทำให้ชีวิตพ้นทุกข์ด้วยการอบรมตนเองให้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี และสมาธิตั้งมั่นที่เกิดขึ้น จะทำให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งตามความเป็นจริงของโลก เกิดความเข้าใจในกฎแห่งไตรลักษณ์ ทำให้คลายความยึดติดในตัวตน ไม่ทำการสะสมทุกสิ่งให้มากจนเกินไป เกิดการปล่อยวางในชีวิต และตระหนักถึงการดำเนินชีวิตอย่างมีปัญญา โดยปราศจากอวิชชา และยังช่วยให้มนุษย์สามารถยกระดับจิตของตนเพื่อก้าวเข้าสู่ในขั้นวิปัสสนาได้ง่ายยิ่งขึ้น การระลึกถึงความตาย จะทำให้คนเราเกิดความสังเวช และสลดใจกับทั้งชีวิตของตนเอง และของผู้อื่น ซึ่งเป็นผู้ร่วมทุกข์ด้วยกันทั้งโลก การคิดได้ในลักษณะเช่นนี้จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความเข้าใจในชีวิตของผู้อื่น เป็นเหตุให้บุคคลนั้น คลายความโลภ โกรธ และหลงได้

อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ข้อคิดว่า การดำเนินชีวิตที่อยู่ในศีลธรรม หรือการประพฤติตนในความเป็นคนดี ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของมงคลสูตร 38 ประการ จะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเดินไปสู่หนทางแห่งการปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย เนื่องจากเมื่อมนุษย์สามารถรักษากายและใจของตนให้เกิดความบริสุทธิ์แล้ว บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติซึ่งประกอบไปด้วยความดีงาม ซึ่งเปรียบได้กับการมีศีลมาเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความเจริญในการปฏิบัติสมาธิอีกด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนมากต่างใช้ชีวิตด้วยความประพฤติที่ดี ต่อเพื่อนร่วมงาน ญาติมิตร และต่อครอบครัวของตนเองพร้อมการปฏิบัติธรรมร่วมไปด้วยเช่นเดียวกัน ความประพฤติที่เน้นให้มนุษย์อยู่ในหลักของศีลธรรม และมีจรรยาบรรณของความเป็นมนุษย์ในส่วนของตน และกล่าวว่าหลังจากที่ตั้งสติได้กับปัญหาทั้งปวง และเริ่มเข้าใจในวิธีของการปฏิบัติสมาธิแล้ว บางคนได้ใช้ชีวิตที่เกื้อกูลต่อสังคมโดยเข้าไปมีบทบาทกับองค์กรทางศาสนาและทำการเผยแพร่ธรรมะอยู่บ่อยครั้ง

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้ให้ความสำคัญกับการคิดพิจารณาตามหลักความเป็นจริงของโลก คือโยนิโสมนสิการ โดยทุกคนได้นำหลักการนี้มาประกอบการคิด พร้อมการปฏิบัติสมาธิด้วยกันทั้งสิ้นเป็นจำนวนทั้งหมด 15 คนด้วยกัน ดังนั้น การเรียนรู้วิธีการลดทอนความรุนแรงในครอบครัว และนวัตกรรมที่ช่วยให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติสมาธิที่ได้ค้นพบนี้ จะเป็นวิธีที่ทำให้เข้าถึงวิธีการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน สามารถทำให้เกิดความสงบสุขต่อบุคคล และต่อสังคมโดยรวมได้ โดยมีรูปแบบการกระทำตามแบบแผนของ ศีล สมาธิ และปัญญา มาประพฤติปฏิบัติและบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อคนในครอบครัว และเกิดประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

6. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษา “การลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี” ผู้วิจัยขอเสนอแนะการวิจัยในหัวข้ออื่นที่สามารถกระทำการศึกษาต่อยอดได้ในอนาคตดังต่อไปนี้

1) การศึกษาเทคนิคการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี โดยศึกษาเฉพาะกรณีในรูปแบบอื่น ๆ ทางพุทธศาสนาที่มีจำนวนมากถึง 40 วิธี (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543, น. 858) ซึ่งมิใช่วิธีอานาปานสติภาวนา และวิธีการพิจารณาอิริยาบถ

2) การศึกษาวิธีการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มครอบครัวของคนรุ่นใหม่ที่อยู่กินกันโดยที่ยังไม่ได้เข้าสู่สถานภาพสมรส

3) การศึกษาวิธีการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยเชิงพุทธวิถี ศึกษาเฉพาะกรณีสำหรับกลุ่มบุคคลสูงอายุซึ่งได้ผ่านพ้นปัญหาเหล่านั้นไปแล้ว

4) การศึกษาวิธีการลดทอนความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทย สำหรับผู้ที่ไม่เคยประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้เลย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2556). *แผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

ปภัสสร กิมสุวรรณวงศ์. (2554). *การสอนเรื่องกรรมของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัล ฐิตธมฺโม) ที่มีผลต่อความเชื่อเรื่องกรรมและการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมไทยปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา , มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุง* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมิต ไธร พลคำแก้ว. (2551). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสติในพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, คณะศิลปะศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เพ็ญจันทร์ เชอร์เรอร์ และคณะ. (2554). *รายงานโครงสร้างวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงในเด็กและเยาวชน*. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ: พิมพลักษณ์.

Horn D. (2000). *Bruised inside: what our children say about youth violence, what causes it, and what we need to do about it*. Washington, DC: National Association of Attorneys General.

Richards, J. (1995). *Women's primary health care: protocols for practice*. United State of America: American Nurses Publishing.

Smith M., & Martin F. (1995). Domestic Violence: Recognition, intervention, and prevention. *MEDSURG Nursing*, *4* (1), 21–25.